

Anastasya Yumrukuz,

*Filoloji bilimleri doktoru, doçen, Batı ve Doğu Dilleri ve Öğretim Yöntemleri Bölümünün Başkanı,
Devlet kurumu «K. D. Uşinskiy Güney-Ukrayna Millî Pedagoji Üniversitesi»,
Odesa, Ukrayna*

Sefahat Erdoğan,

*Öğretmen, Batı ve Doğu Dilleri ve Öğretim Yöntemleri Bölümünün Başkanı, Devlet kurumu
«K. D. Uşinskiy Güney-Ukrayna Millî Pedagoji Üniversitesi»,
Odesa, Ukrayna*

Türk dünyanın dilimsel resminin ulusal ve kültürel unsuru

Anahtar kelimeler: dünya dil resmi, Türkçe, ulusal ve kültürel unsuru

Dünyanın dilimsel resmi sorunu, uzun zamandır dilbilimcilerin ilgi odağı olmuştur. Bilim adamları, özellikle “dünyanın resmi”, “dünyanın dilimsel resmi”, “dünyanın ulusal dilimsel resmi” gibi kavramlarının arasındaki ilişki meselelerini analiz ettiler ve ayrıca bileşenlerini belirleme konularını (kavram, sözcüksel-anlamsal grup, ulusal ve kültürel unsur, dil ve kültürel kavramı vb.) araştırdılar (V.f.Gumboldt, I. O. Holubovska, O.S. Kubriakova, O. D. Oguy, O. O. Potebnia). Bununla birlikte, bu sorunun teorik kanıtına rağmen, dünyanın ulusal Türk dil resmi meselesi, yeterince araştırılmamıştır ve bu çalışmanın *alaka düzeyini* belirler.

Hayat tezahürleri, “her milletin kendi özüne ait olan ve bu özü yansıtan millî ve manevi değerlerdir. Bu değerler; din, dil, örf ve âdetler (gelenek ve görenekler), dünya görüşü, yaşama biçimi, tarih, sanat, edebiyat, coğrafya... vb. unsurlar olarak karşımıza çıkar. Bunların en önemlisi dildir. Kültür oluşumu, gelişimi, aktarılması vb. açılardan bakıldığında dilin işlevi ve önemi rahatlıkla görülebilir” [2, s. 53]. Yani dünyanın dilimsel resminin ulusal ve kültürel unsuru ve onun dilde yansıtılan araçları ayrı bir araştırmanın konusu olmalıdır.

Bu çalışmada, aşağıdaki dilbilimsel araştırma yöntemleri kullanılmaktaydı: bileşen ve bağlamsal analiz yöntemi, anlambilimsel analiz yöntemi.

Bilimsel kaynakların analizi, “dünyanın dilimsel resmi” kavramının ana bileşenlerini ortaya çıkardı: “dil grubu, toplum, etnisite”, “gerçeklik hakkında fikirler”, “kültür (manevi ve maddi)”, “dünyanın algılaması, anlaması ve gerçekliğin yansıtılması”, “ulusal dünya görüşünün prizması, dünya görüşü”, “dilbilimsel ifade biçimleri” [1, s. 128].

Bu makalede, Ukraynalı olan dil araştırmacı I. Holubovska’nın tarafından verilen “dünyanın dilimsel resminin” tanımını kullanacağız. İşte dünyanın dilimsel resmi, “ulusun belirli bir dil araçları ile ifade edilen dünyanın görüşü ve anlamasıdır, çevremizdeki dünyanın dil toplumunun ve bu dünyadaki kendinin sözlü yorumudur” [3, s. 6]. O. D. Ohuy’a göre, dünyanın dilbilimsel resmi semasiyolojik olarak analiz edilir ve belirli parçalar, kavramlar, sözcüksel-anlamsal gruplar, sözcüksel-anlamsal merkezler olarak ayrı yapılandırılır. Sözcüksel ve anlamsal grupların ulusal ve kültürel anlambilim ile onların sözlü ifade etme biçimlerinin incelenmesi, dünyanın dilbilimsel resminin ulusal karakterinin özelliklerini ortaya çıkarmaya izin verir [4, s. 18].

Pek çok tanım, dünyanın dilimsel resminin ulusal karakterini haklı olarak vurgulamaktadır. Dünyanın resminin ulusal ve kültürel unsuru olarak aşağıdakilerini

görüyoruz: anlamsal veya çağrışımsal düzeyde, onları başka bir dilin benzer birimlerinden ayıran, belirli bir insanın yaşamının özelliklerini yansıtan ve çeviride bazı zorluklara neden olan özelliklerle karakterize edilen kelime ve ifadeler. Ulus topluluk üyeleri tarafından kullanılan dil araçları, yalnızca genel sosyal gelişim düzeyini değil, aynı zamanda doğası gereği derinden ulusal olan dünya görüşünü de yansıtır. Bu dil araçları, bir biliş ve kendini tanımlamanın bir yoludur, birikmiş deneyim biriktirip nesilden nesile ulusun zihinsel kodunu aktarmaktadır.

Bu makalenin amacına göre, görevimiz Türk dünyanın dilimsel resminin ulusal ve kültürel unsurunu araştırmaktır. Bu nedenle, biz ulusal ve kültürel bakımından Türk dünyanın dilimsel resmini yansıtan sözçükleri aşağıdaki gibi gruplandırmıştık.

- dine, islâmiyete yani ait olan sözçükler – *Kuran, namaz, imam, Kurban bayram* vb.
- tarihe ait olan sözçükler – *paşa, çavuşbaşı, sultan* vb.
- ünlü adamların özel isimleri – *Mevlâna Rûnî, Mustafa Kemal Atatürk, Mehmet Fatih* vb.
- sosyal ve siyaset sözçükleri – *vilayet, mahalle, kasaba, bucak* vb.
- halk müzik aletleri: *davul, bağlama, darbuk, tambur, keman, kamancha, saz, ud, zurna* vb.
- adetler, gelenekler – *sünnet, kına-gecesi* vb.
- ulusal kıyafetler: *başlık, çarşaf, pantolon, külöt, kemer* vb.
- ulusal yemekler ve içecekler: *döner sarma, mantı, çorba, dolma, raka, ayran* vb.
- konut – *yalı, konak* vb.
- gıda işletmeleri – *çayhane, lokanta, korçma* vb.
- ulaşım araçları – *dolmuş, tekne* vb.
- konuşmada etkileşim için kullanılan sözçük / ifadeler – *hanım, efendi, beyefendi, bismillah, Allaha ısmarladık! Allah rahatlık versin! Allah kahretsin!* vb.

Ayrıca, Türk dünyanın dilimsel resmi çok kavramda yansıtıldı. Mesela, Türk ‘iş görüşmesi’ sözçüğünün anlamı daha çok “birbirlerini görmek, konuşmak, muhabbet etmek” ile gibi anlamı ile bağlıdır. Aynı zamanda Ukraynalılar için, mesela, bu kavramının ana unsuru “iş amacıyla konuşmak, bir hedefe varmak” tır. Bunun nedeni şöyle ki Türk kültürü için insan ilişkileri çok önemliler, ve iş yapmak amacıyla bile Türklerin ilk önce birbirlerini görmek, konuşmak ihtiyacı var.

Dolayısıyla, yapılan araştırma da gösterdiği gibi, Türk vatandaşlığının temsilcilerinin dünyasının dilbilimsel resminde, her şeyden önce dil sözcüksel bileşimine yansıyan kendisini çok açık bir şekilde gösteren ulusal ve kültürel bir bileşen vardır. Daha fazla araştırma yapılması umuduyla – Türklerin ve Ukraynalıların dilimsel resminin ulusal bileşenini uygulama araçlarının karşılaştırmalı bir analizidir.

Література (References):

1. Bondar M. V. (2018). National and cultural component of the Turkish linguistic world picture in the Ukrainian linguacultural space (on the material of Turkish fiction translations). *Visnyk KNLU – Bulletin of KNLU*, 21 (20), 127-134
2. Göçer A. Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine (2012), *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 50-57.
3. Holubovska I. A. (2002). Ethnical peculiarities of the linguistic world pictures. Kyiv: VPTs “Kyivskyj un-t”

4. Ohuy O. D. (2013). Linguistic world picture: problem of components' organization. *Movoznavstvo – Language studies*, 4, 15-26.